

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه و تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی بر بهره‌گیری از این قابلیت‌ها

سعید ملک محمدی*^۱، دکتر محسن حاجی‌زین‌العابدینی^۲، فرانک و کیلی فر^۳

مطالعات دانش‌شناسی

سال ششم، شماره ۲۲، بهار ۹۹، ص ۷۹ تا ۱۱۲

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۵/۰۸

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۲۷

چکیده

هدف پژوهش، شناسایی وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه و تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی بر بهره‌گیری از این قابلیت‌ها بوده است. پژوهش از نظر هدف کاربردی و ازلحاظ روش، پیمایشی - تحلیلی بود. جامعه پژوهش شامل تمامی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه به تعداد ۴۵ نفر بوده است که به‌صورت سرشماری انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق‌ساخته بوده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون‌های تی مستقل، تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد. نتایج نشان داد کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش امانت، خروجی و آماده‌سازی بیشترین استفاده و در بخش جستجو کمترین استفاده را به عمل آورده‌اند. کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، توانایی خوبی در استفاده از قابلیت‌های امانت، مدیریت، شبکه، سازمان‌دهی، ورود اطلاعات، خروجی و آماده‌سازی دارند ولی در بخش جستجو، عملکرد آن‌ها مطلوب نیست؛ بنابراین لازم است آموزش و آگاهی لازم در مورد قابلیت‌های این قسمت، به کتابداران ارائه‌شده و طراحان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای نیز با توجه به نیازهای کتابداران، این بخش را موردبازنگری قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، کتابخانه‌های دانشگاهی، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، کرمانشاه، کتابداران

۱. * کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، موسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران.

saeedmalekmohammadi9077@gmail.com

۲. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳. دانشجوی کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

مقدمه

امروزه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، مهم‌ترین ابزار برای ذخیره و بازیابی اطلاعات در تمامی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است؛ به طوری که تصور وجود یک کتابخانه تخصصی بدون نرم‌افزار، کمی دشوار است. قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای باعث شده است تا در مدت چند دهه‌ای که از ورود این ابزارهای نوین به کتابخانه‌ها می‌گذرد افق‌های تازه‌ای گشوده شود و آن‌ها را در مسیر تحولات گسترده‌ای قرار دهد (حاجی زین العابدینی، پازوکی و داودزاده، ۱۳۹۰). خودکارسازی کتابخانه‌ها باعث کارایی بهتر همه انواع کتابخانه‌ها در انجام نقش‌ها و وظایفشان می‌شود و منجر می‌شود که کتابخانه‌ها خدمات خود را به صورت کارآمد، سریع، مفید، مناسب و اقتصادی ارائه کنند (فتاحی ورداد، ۱۳۸۲). در چند دهه اخیر تمام تلاش طراحان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در جهت طراحی و تولید نرم‌افزارهای کاربرپسندتر و نیز افزایش ارتقای قابلیت‌های نرم‌افزارها بوده است. لیکن نکته‌ای حائز اهمیت در این میان مطرح می‌شود و آن عدم توجه کافی به استفاده بهینه از قابلیت‌های این نرم‌افزارها در محیط کتابخانه است. کتابداران که مسئول راه‌اندازی و کار با نرم‌افزار هستند باید با قسمت‌ها و قابلیت‌های مختلف آن آشنایی داشته باشند تا بتوانند از آن‌ها در قسمت‌های مختلف کتابخانه استفاده کنند. بدیهی است که اگر کتابداران توان استفاده از قابلیت‌های موجود در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای را نداشته باشند، از دست دادن سرمایه از یک سو و کاهش کارایی و سرعت انجام کارهای کتابخانه از سوی دیگر نتیجه‌ای حتمی خواهد بود (کوکبی، عصاره، عظیمی و هاشمی، ۱۳۹۱). از طرف دیگر، کتابداران با آشنایی بیش‌تر و عمیق‌تر نسبت به قابلیت‌ها، امکانات و ویژگی‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای قادر خواهند بود نه تنها بهره‌گیری بیش‌تر و مؤثرتری از آن‌ها در جهت کارکردهای کتابخانه به عمل آورند، بلکه خواهند توانست به طراحان نرم‌افزارها نیز در ارائه محصولات کارآمدتر و کامل‌تر کمک کنند (علیپورحافظی، ۱۳۹۱). در ایران، برای اولین بار در سال ۱۳۷۳ نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای فارسی، با ابتکار «شرکت پارس آذرخش» و «شرکت نرم‌افزار و سخت‌افزار ایران (نوسا)» و پس از گذشت چند سال توسط سازمان‌ها، نهادهایی همچون «سازمان پژوهش‌های

علمی و صنعتی»، «مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران»، «شرکت کاوش»، «گنجینه»، «گام الکترونیک» و مانند آن‌ها به عرصه وجود نهادند. در این میان ساختار و چارچوب اصلی نرم‌افزارهای شرکت‌های پارس آذرخش و نوسا بر اساس نرم‌افزار سی.دی.اس./آیسیس یونسکو بنا نهاده شد و به همین دلیل از این‌رو بیش از سایر نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد استقبال کتابخانه‌های کشور قرار گرفتند (حاجی زین‌العابدینی، پازوکی و داودزاده، ۱۳۹۰). امروزه اهمیت نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای به‌منظور افزایش سرعت، دقت و کیفیت فعالیت‌ها و خدمات مختلف کتابخانه‌ها و همچنین بهینه‌سازی کارکردهای کتابخانه و در نتیجه بالا بردن بهره‌وری آن‌ها به‌روشنی مشخص شده است. بسیاری از کتابخانه‌ها از جمله کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه به‌منظور ارائه خدمات بهتر و افزایش سرعت با پرداخت هزینه‌هایی اقدام به خرید، نگهداری، روزآمد کردن نرم‌افزار کتابخانه‌ای می‌کنند و از طرف دیگر جهت صرفه‌جویی در بودجه، وقت، نیروی انسانی و دستیابی به اهداف اساسی نرم‌افزار کتابخانه‌ای خریداری شده بایستی به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری شود تا از قابلیت‌های نرم‌افزار مذکور بیشترین استفاده به عمل آید. با توجه به مباحث بالا، پژوهش حاضر بر آن است تا با شیوه‌ای تحلیلی وضعیت استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه را از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای طراحی شده بررسی کند.

هدف پژوهش حاضر، شناسایی وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه است که بر پایه هدف اصلی، پرسش‌های پژوهشی زیر مطرح می‌شود:

- ۱- وضعیت استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش مدیریت چگونه است؟
- ۲- وضعیت استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش شبکه چگونه است؟
- ۳- وضعیت استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش جستجو چگونه است؟

- ۴- وضعیت استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش امانت چگونه است؟
- ۵- وضعیت میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش سازمان‌دهی و ورود اطلاعات چگونه است؟
- ۶- وضعیت استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش خروجی و آماده‌سازی چگونه است؟
- ۷- وضعیت بیشترین و کمترین میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌ها و امکانات بخش‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای چگونه است؟
- ۸- وضعیت تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی کتابداران بر استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای چگونه است؟

یکی از عوامل مهم در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای امکان استفاده‌ی تمامی کاربران اعم از متخصص و غیرمتخصص، ماهر و مبتدی از نرم‌افزار است باین‌وجود برای انتخاب و سفارش نرم‌افزار کتابخانه‌ای باید از یک روش قابل اطمینان برای ارزیابی کیفی نرم‌افزار بهره‌جست (غائبی، ۱۳۷۴). با توجه به وجود و اهمیت روزافزون نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای که در کارکرد کتابخانه‌ها دارند وضعیت استفاده، سنجش و ارزیابی آن‌ها همواره مورد توجه پژوهشگران بوده است. پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه، رویکردهای متفاوتی به وضعیت استفاده و سنجش و ارزیابی نرم‌افزارها داشته‌اند؛ اما در زمینه بررسی وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه پژوهشی ملاحظه نشده است. از این‌رو به پژوهش‌هایی که مشابهت بیشتری با پژوهش حاضر دارد، اشاره می‌شود.

در برخی پژوهش‌ها، مقایسه نرم‌افزارها با استفاده از معیارهای سنجش و ارزیابی مورد توجه بوده است که از آن جمله می‌توان به پژوهش غائبی (۱۳۷۲) اشاره کرد که ۱۰ نرم‌افزار کتابخانه‌ای را با استفاده از ۱۴۴ معیار سنجش نرم‌افزار کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار داد و با توجه به نتایج ارزیابی، نرم‌افزار نوسا ۶/۱ امتیاز، نرم‌افزار پارس آذرخش ۴/۸ امتیاز و کاوش ۴/۸ امتیاز کسب کرد.

لطفی نوائی (۱۳۷۸) در پژوهشی به این نتایج دست یافت که ۲۵ درصد از کتابخانه‌های مورد پژوهش، نرم‌افزار نوسا و ۳۷/۵ درصد، نرم‌افزار پارس آذرخش و ۳۷/۵ درصد، نرم‌افزار کاوش خریداری کرده‌اند.

حاجی زین‌العابدینی و همکاران (۱۳۷۸) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که در قسمت‌های جستجو از طریق بانک واژگان، نمایش خطی مدارک جستجو شده، خروجی‌های کتابشناسی ملی، سرعنوان‌های موضوعی، مستند مشاهیر و مؤلفان فارسی مشکلاتی وجود دارد.

موسوی چلک (۱۳۷۹) در پژوهشی به این نتایج دست یافت که نرم‌افزار پارس آذرخش با کسب ۵۸۶ امتیاز نسبت به دو نرم‌افزار دیگر از وضعیت بهتری برخوردار بود.

داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) با بررسی وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های شهر تهران نشان داد که بیشتر کتابخانه‌های مورد بررسی از نرم‌افزار سیمرخ استفاده کرده و تنها ۵۰/۲ درصد از امکانات و قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای استفاده کرده‌اند و در مجموع از امکانات شبکه و جستجو بیشترین استفاده و از امکانات سفارش‌ها و امانت کمترین استفاده به عمل آمده است.

مرادی (۱۳۸۶) در پژوهشی به این نتایج دست یافت که بیشترین میزان استفاده از قابلیت نرم‌افزار پارس آذرخش برای ورود اطلاعات کتاب‌های فارسی یعنی ۷۳/۴۱ درصد و برای کتاب‌های لاتین ۷۲/۵ درصد است. در حالی که سهم لوح‌های فشرده در این نرم‌افزار ۳۶/۳ درصد است. پایان‌نامه‌ها نیز ۶۵/۷ درصد حجم ورود اطلاعات به این نرم‌افزار را به خود اختصاص داده‌اند.

اصنافی (۱۳۸۷) در پژوهشی به این نتایج دست یافت که نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش با فراوانی ۲۸ (۶۸/۳ درصد) بیشترین مورد استفاده را توسط کتابداران و آرشیویست‌ها داشته است.

قاضی زاده (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی معیار توانمندی نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش در پنج قسمت اختصار دیرکرد، تغییر در زمان امانت، رزرو منابع، جریمه دیرکرد و تسویه حساب پرداخت. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که نرم‌افزار مزبور دارای

۵ ضعف عمده در قسمت‌های رزرو، تسویه حساب، جریمه دیرکرد، زمان امانت و اخطار دیرکرد بوده و نتوانسته نظر کتابداران بخش امانت را به خوبی برآورده کند.

نوروزی و نعمتی (۱۳۸۹) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که نرم‌افزار نوسا با کسب ۹۳/۳۴ درصد از میانگین کل امتیازات به لحاظ معیارهای مورد مطالعه در پژوهش رتبه اول و نرم‌افزار پارس آذرخش نیز با کسب ۸۳/۵۵ درصد امتیاز از معیارهای مورد بررسی در رتبه دوم و نرم‌افزار نمایه با ۵۱/۳۵ درصد در رتبه سوم قرار دارند.

کوکبی، عصاره، عظیمی و هاشمی (۱۳۹۱) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که کتابداران توانایی کمی در استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزار جامع کتابخانه‌ای پارس آذرخش دارند. نوشین‌فرد و احمدی (۱۳۹۱) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که در مورد امکانات جستجو و بازیابی نرم‌افزار، متأسفانه اکثریت مراجعان به پرسش‌های مربوط به ارزیابی مؤلفه‌های جستجو و بازیابی پاسخ نداده‌اند که می‌تواند نمایانگر عدم استفاده و یا عدم آشنایی آن‌ها با این امکانات باشد.

اولیائی‌نژاد (۱۳۹۱) در پژوهشی به این نتایج دست یافت که کتابداران به‌طور متوسط در بخش شبکه و جستجو و به میزان زیاد و خیلی زیاد به ترتیب در بخش‌های امانت، سازمان‌دهی ورود اطلاعات و خروجی و آماده‌سازی استفاده می‌کنند.

طهماسبی لیمونی، امامی و قیاسی (۱۳۹۶) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که از دیدگاه تمامی شرکت‌کنندگان، امتیاز مربوط به سه مؤلفه «قابلیت جستجو در انواع فیلدها»، «انواع دیگر قابلیت‌های جستجو» و «فرمول جستجو» کم‌تر از سطح متوسط و امتیاز مربوط به دو مؤلفه «ویژگی‌های نمایش نتایج جستجو» و «امکانات کمکی» بیشتر از سطح متوسط بود.

ملک محمدی و حاجی‌زین‌العابدینی (۱۳۹۷) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که کتابداران از امکانات و قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش شبکه و امانت بیشترین و جستجو کمترین استفاده را به عمل آورده‌اند. تفاوت معناداری بین متغیرهای جمعیت‌شناختی و میزان استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای وجود ندارد و بیشتر کتابخانه‌های مورد بررسی از نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش استفاده کرده‌اند.

حیبی، حاجی زین‌العابدینی، اصنافی و عمرانی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «مطالعه وضعیت عملکرد درون‌سازمانی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران» به بررسی وضعیت طراحی و پیاده‌سازی نرم‌افزارهای غیرتجاری که در سازمان‌های دولتی یا غیردولتی طراحی شده‌اند پرداخته و وضعیت کمی و کیفی ۲۳ نرم‌افزار از این جنس را مطالعه کرده‌اند. نتایج نشان داد که اگرچه کتابداران از فلسفه کلی طراحی این نرم‌افزارها استقبال کرده‌اند اما نتایج استفاده از قابلیت‌های این سامانه‌ها رضایت‌بخش نبوده است.

شفی‌کو و محمود^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که بیشتر کتابخانه‌ها بدون این که از تجارب یکدیگر استفاده کنند اقدام به خرید یا توسعه نرم‌افزار خود می‌کنند و نرم‌افزارهای مختلفی به وسیله کتابخانه‌ها به کار گرفته می‌شود و هیچ ابزار یا راهنمای استاندارد برای انتخاب و ارزیابی نرم‌افزار وجود ندارد.

کیم^۲ (۲۰۱۰) در پژوهشی نقش جنسیت و استفاده از نرم‌افزار و منابع وب‌سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی را بررسی کرده است. او به این نتیجه رسید که بین کاربران زن و مرد در استفاده از نرم‌افزار تفاوت معناداری وجود دارد.

اسماعیل و زینب^۳ (۲۰۱۱) در پژوهشی به این نتایج رسیدند که بیش از ۹۵ درصد کتابخانه‌ها دارای سطح بالایی از پیاده‌سازی فناوری‌ها را دارند در حالی که کمتر از ۵۴ درصد کتابخانه‌ها سطح قابل قبولی در میزان اداری، کمبود رویه‌های امنیتی، ابزارهای مدیریتی و فعالیت‌های ایجاد آگاهی دارند.

صدیق و محمود^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که کتابخانه‌ها از یک نرم‌افزار رایگان متنوع و سیستم مدیریت اطلاعات کتابخانه‌ای استفاده می‌کنند که اکثر کاربران از آن استفاده می‌کنند. نرم‌افزاری که در کتابخانه‌ها استفاده می‌شود در اکثر موارد زبان ملی را پشتیبانی نمی‌کند و توانایی پشتیبانی آن از زبان‌های منطقه‌ای (خارجی) در حد ناچیز بود.

1. Shafique & Mahmood
2. Kim
3. Ismail & Zainab
4. Shafique & Mahmood

بررسی و مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که پژوهشگران تا حد زیادی به زمینه‌های موضوعی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای توجه داشته‌اند، از زوایای مختلف به موضوع نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای پرداخته‌اند؛ اما موضوع استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارها در پژوهش‌های کمتری مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس، پژوهش حاضر بر آن است تا وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه را مورد بررسی قرار دهد.

روش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش شناسی پیمایشی-تحلیلی است. جامعه آماری مورد بررسی، ۴۵ نفر از کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه که برای انجام فعالیت‌های روزانه خود از نرم‌افزار کتابخانه‌ای استفاده می‌کردند. با مراجعه به سایت کتابخانه ملی و جستجو در بانک اطلاعات کتابخانه‌های ایران، اطلاعات در مورد جامعه پژوهش گردآوری شد. جامعه پژوهش شامل تمامی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه (دانشگاه رازی، علوم پزشکی، صنعتی، پیام نور و آزاد اسلامی) که از نرم‌افزار کتابخانه‌ای استفاده می‌کنند. از این رو، نمونه‌گیری انجام نشد و جامعه به صورت سرشماری مورد مطالعه قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته بوده است. این پرسشنامه بر مبنای پرسشنامه پایان‌نامه داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) و اولیایی نژاد (۱۳۹۱) شکل گرفته است. روایی پرسشنامه با توجه به سوابق پژوهشی قبلی و ارزیابی اصلاحی توسط صاحب‌نظران انجام گرفت. برای محاسبه ضریب پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ با نرم‌افزار SPSS محاسبه شد و برابر با ۰/۹۵۱ بود که نشان‌دهنده هماهنگی درونی بین سؤال‌های پرسشنامه و در نتیجه پایایی آن است. پرسشنامه پژوهش، در دو بخش تنظیم شده بود. بخش اول پرسشنامه، شامل اطلاعات جمعیت شناختی مربوط به جنسیت، نام نرم‌افزار کتابخانه، سطح تحصیلات، سن، سابقه کار و مرتبط بودن رشته تحصیلی و بخش دوم پرسشنامه، شامل ۹۵ سؤال مربوط به متغیرهای پژوهش در قالب ۶ مؤلفه، امکانات مربوط به مدیریت (۶ سؤال)، امکانات مربوط به شبکه (۴ سؤال) شامل تمامی امکانات و توانایی‌های که در نرم‌افزار

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

کتابخانه‌ای جهت استفاده چند کاربر به‌طور هم‌زمان وجود دارد (اولیایی نژاد، ۱۳۹۱)، امکانات مربوط به جستجو (۱۶ سؤال) و امکانات مربوط به امانت (۳۱ سؤال)، امکانات مربوط به سازمان‌دهی و ورود اطلاعات (۲۵ سؤال) و امکانات مربوط به خروجی و آماده‌سازی (۱۳ سؤال) بود. در این پژوهش، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تی مستقل، تحلیل واریانس یک‌طرفه و نرم‌افزار اس پی اس ۲۲ استفاده شد. در جامعه پژوهش مورد بررسی، ۷ کتابخانه (۵۳/۸۵ درصد) از نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش، ۶ کتابخانه (۴۶/۱۵ درصد) از نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا استفاده کرده‌اند که نرم‌افزار پارس آذرخش بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

یافته‌ها

جدول ۱. توزیع فراوانی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه

متغیر اطلاعات جامعه‌شناختی	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۶۸/۹
	مرد	۳۱/۱
تحصیلات	دکتری	۱۱/۱
	کارشناسی ارشد	۴۶/۷
	کارشناسی	۳۱/۱
	کاردانی	۴/۴
	دیپلم	۶/۷
رشته تحصیلی	مرتبط	۷۵/۶
	غیرمرتبط	۲۴/۴
سابقه کار	۱ تا ۵ سال	۱۷/۸
	۶ تا ۱۰ سال	۲۰
	۱۱ تا ۱۵ سال	۲۰
	۱۶ تا ۲۰ سال	۱۷/۸
	۲۱ تا ۲۵ سال	۱۳/۳
	۲۶ سال به بالا	۱۱/۱
سن	کمتر از ۲۵ سال	۴/۴۴

متغیر اطلاعات جامعه‌شناختی	فراوانی	درصد فراوانی
۲۵ تا ۳۰ سال	۲	۴/۴۴
۳۱ تا ۳۵ سال	۶	۱۳/۳۳
۳۶ سال به بالا	۳۵	۷۷/۷۹

نتایج جدول ۱، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جامعه پژوهش را نشان می‌دهد که ۳۱ نفر (۶۸/۹ درصد) از جامعه پژوهش را زنان و ۱۴ نفر (۳۱/۱ درصد) را مردان تشکیل می‌دهند.

جدول ۲. میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌های بخش مدیریت نرم‌افزارهای موردبررسی

ردیف	مؤلفه‌ها و معیارها	نام نرم‌افزار			
		پارس آذرخش		ثنا	
	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	فراوانی درصد	فراوانی درصد	مجموع امتیاز	فراوانی درصد
۱	تعریف گروه‌های کاری به همراه سطح دسترسی آن‌ها	۲۴	۲۱	۸۳	۷۶
۲	تعریف نام کاربری و کلمه رمز برای کاربران	۲۳	۲۱	۷۶	۸۹
۳	تهیه نسخه پشتیبان از داده‌ها	۲۴	۲۱	۹۸	۸۴
۴	طراحی پایگاه جدید به منظور خاص (فهرستگان-همکاری بین کتابخانه‌ای و غیره)	۲۱	۲۰	۶۳	۶۲
۵	تعریف محل‌های نگهداری مدارک	۲۳	۲۱	۹۲	۸۹
۶	استفاده از برد عمومی نرم‌افزار جهت اطلاع‌رسانی و ارتباط با مدیریت و سایر بخش‌ها	۲۳	۲۱	۷۷	۷۰
	میانگین	۲۳	۲۰/۸۳	۴۸۹	۴۷۰
		۹۵/۸۴	۹۹/۲۱		

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

همان‌طور که از جدول ۲، برمی‌آید کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه به میزان ۱۰۰ درصد از قابلیت‌های تعریف گروه‌های کاری به همراه سطح دسترسی آن‌ها و تهیه نسخه پشتیبان از داده‌ها، در بخش مدیریت نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای استفاده می‌کنند. این کتابداران به میزان ۹۷/۷۸ درصد از امکانات و قابلیت‌های تعریف نام کاربری و کلمه رمز برای کاربران، تعریف محل‌های نگهداری مدارک و استفاده از بورد عمومی نرم‌افزار جهت اطلاع‌رسانی و ارتباط با مدیریت و سایر بخش‌ها را به کار می‌برند. همچنین کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، به میزان ۹۱/۱۱ درصد از قابلیت طراحی پایگاه جدید به منظور خاص (فهرستگان- همکاری بین کتابخانه‌ای و غیره) استفاده می‌کنند و در مجموع امتیازات کسب‌شده، کتابدارانی که از نرم‌افزار پارس آذرخش (۴۸۹) استفاده می‌کنند بیشتر از نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا (۴۷۰) هستند.

جدول ۳. میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌های شبکه به تفکیک نوع

نرم‌افزار مورد استفاده

ردیف	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	پارس آذرخش		ثنا		کل	
		مجموع امتیاز	فراوانی درصد	مجموع امتیاز	فراوانی درصد	مجموع امتیاز	فراوانی درصد
۱	امانت	۶۰	۲۲	۸۴	۲۰	۴۴	۹۷/۷۸
۲	سازمان‌دهی و ورود اطلاعات	۶۲	۲۲	۸۵	۲۰	۴۴	۹۷/۷۸
۳	خروجی و آماده‌سازی	۶۶	۲۳	۸۴	۲۰	۴۳	۹۵/۵۶
۴	جستجو	۶۹	۲۳	۸۷	۲۰	۴۳	۹۵/۵۶
	میانگین	۲۵۷	۲۲/۵	۳۴۰	۲۰	۴۳/۵	۹۶/۶۷
			۹۳/۷۵		۹۵/۲۴		

از داده‌های جدول ۳، چنین برمی‌آید که کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، عملیات امانت، سازمان‌دهی و ورود اطلاعات، خروجی و آماده‌سازی و جستجو را تحت شبکه انجام می‌دهند که ۵۳/۸۵ درصد کتابخانه‌ها (۷ کتابخانه) دارای نرم‌افزار پارس آذرخش و ۴۶/۱۵ درصد (۶ کتابخانه) مربوط به کتابخانه‌هایی که دارای نرم‌افزار ثنا هستند و از قابلیت‌های شبکه استفاده می‌کنند. در مجموع ۹۶/۶۷ درصد کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، از امکانات و مؤلفه‌های قابلیت شبکه نرم‌افزارهای کتابخانه‌های دانشگاهی استفاده کرده‌اند.

جدول ۴. میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از قابلیت‌های جستجو به تفکیک نوع نرم‌افزار مورد استفاده

ردیف	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	نام نرم‌افزار					
		پارس آذرخش		ثنا			
		مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی		
		درصد	امتیاز	درصد	امتیاز	مجموع	فراوانی
۱	قابلیت جستجو از طریق فیلد عنوان	۲۳	۹۵/۸۳	۱۰۳	۹۵/۲۴	۲۰	۹۱
۲	قابلیت جستجو از طریق فیلد پدیدآورنده	۲۳	۹۵/۸۳	۱۰۵	۹۵/۲۴	۲۰	۹۰
۳	قابلیت جستجو از طریق فیلد موضوع	۲۴	۱۰۰	۱۰۹	۹۵/۲۴	۲۰	۸۶
۴	قابلیت جستجو از طریق فیلد شماره ثبت	۲۳	۹۵/۸۳	۸۹	۹۵/۲۴	۲۰	۷۶
۵	قابلیت جستجو از طریق فیلد فروست	۲۳	۹۵/۸۳	۸۹	۹۵/۲۴	۲۰	۶۹
۶	قابلیت جستجو از طریق فیلد شماره بازیابی	۲۳	۹۵/۸۳	۸۱	۹۵/۲۴	۲۰	۷۴
۷	قابلیت جستجو از طریق فیلد محل نشر	۲۴	۱۰۰	۹۹	۹۵/۲۴	۲۰	۷۴
۸	قابلیت جستجو از طریق فیلد ناشر	۲۴	۱۰۰	۹۹	۹۰/۴۸	۱۹	۶۷
۹		۲۲		۶۲		۱۸	۴۸

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

ردیف	مؤلفه‌ها و معیارها	نام نرم‌افزار					
		پارس آذرخش		ثنا		مجموع	
		مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی
		درصد	امتیاز	درصد	امتیاز	درصد	امتیاز
	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه						
	قابلیت جستجو از طریق فیلد یادداشت		۹۱/۶۷		۸۵/۷۱		
۱۰	قابلیت جستجو از طریق فیلد چکیده	۲۳	۶۳	۲۳	۵۷	۴۲	۹۳/۳۳
	جدا کردن فیلدهای جستجوی کتاب‌های فارسی و لاتین	۲۲	۸۹	۲۰	۷۷	۴۲	۹۳/۳۳
	امکان جستجوی هم‌زمان منابع مختلف اعم از کتاب، مقاله، و غیره	۲۴	۷۴	۱۹	۷۲	۴۳	۹۵/۵۶
	اعلام تعداد کتاب‌های بازیابی شده در بالا یا پایین صفحه‌نمایش برای هر جستجو	۲۴	۸۳	۲۰	۷۶	۴۴	۹۷/۷۸
	وجود قسمتی برای نشان دادن اطلاعات وضعیت کتاب (محلان در کتابخانه، در امانت بودن و غیره)	۲۴	۱۰۱	۲۰	۸۶	۴۴	۹۷/۷۸
۱۵	امکان جستجوی بولی به وسیله عملگرهای منطقی (AND-OR-NOT)	۲۴	۸۹	۲۰	۸۴	۴۴	۹۷/۷۸
۱۶	امکان ذخیره نتایج حاصل از جستجو در فایل iso	۲۴	۸۰	۱۹	۶۰	۴۳	۹۵/۵۶
	میانگین	۲۳/۳۸	۱۴۱۵	۱۹/۶۳	۱۱۸۷	۴۳/۱۲	۹۵/۸۴
		۹۷/۴۰		۹۳/۴۵			

از داده‌های موجود در جدول ۴، چنین برمی‌آید که میانگین ۹۷/۷۸ درصد کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه فیلدهای جستجو «موضوع»، «محل نشر»، اعلام تعداد کتاب‌های بازیابی شده در بالا یا پایین صفحه‌نمایش برای هر جستجو «وجود قسمتی برای

نشان دادن اطلاعات وضعیت کتاب (محل آن در کتابخانه، در امانت بودن و غیره) و امکان جستجوی بولی به وسیله عملگرهای منطقی را به عنوان فیلدهای جستجو مورد استفاده قرار می‌دهند و ۹۵/۵۶ درصد کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی به ترتیب از «فیلد عنوان»، «فیلد پدیدآورنده»، «فیلد شماره ثبت»، «فیلد شماره فروست»، «فیلد شماره بازیابی»، «فیلد ناشر»، «امکان جستجوی هم‌زمان منابع مختلف اعم از کتاب، مقاله، سند و غیره»، «امکان ذخیره نتایج حاصل از جستجو در فایل ISO می‌گیرند».

همچنین نتایج نشان داد که کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، به میزان ۹۳/۳۳ درصد از فیلدهای یادداشت، چکیده و جدا کردن فیلدهای جستجوی کتاب‌های فارسی و لاتین را مورد استفاده قرار می‌دهند.

نتایج به دست آمده، حاکی از آن است که میانگین کل میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از مؤلفه‌ها و معیارهای قابلیت جستجو ۹۵/۸۴ درصد بوده است.

استفاده از نظام‌های خودکار امانت می‌تواند در تحلیل و ارزیابی میزان استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف، وجین و مجموعه‌سازی منابع کتابخانه نیز نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد و به مدیران کتابخانه‌ها در تصمیم‌گیری‌ها کمک کند (قاضی‌زاده، ۱۳۸۸). برای بررسی میزان استفاده کتابداران از امکانات بخش امانت نرم‌افزار کتابخانه‌ای ۳۱ معیار و مؤلفه در نظر گرفته شده است.

جدول ۵. میزان استفاده کتابداران از قابلیت نرم‌افزاری مربوط به امانت در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای

ردیف	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	مؤلفه‌ها و معیارها			
		پارس آذرخش		نام نرم‌افزار	
		مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی
		درصد	درصد	درصد	درصد
۱	امکان امانت مدارک به روش سیستم بارکد خوان	۲۴	۲۱	۸۴	۴۵
		۱۰۰	۱۰۰		
۲	امکان امانت مدارک از طریق صفحه کلید	۲۴	۲۱	۸۰	۴۵
		۱۰۰	۱۰۰		

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

ردیف	مؤلفه‌ها و معیارها		نام نرم‌افزار			
	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	پارس آذرخش	ثنا		مجموع	
			مجموع امتیاز	فراوانی درصد	مجموع امتیاز	فراوانی درصد
۳	امانت کتاب از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۹۹	۲۱	۹۰	۴۵
۴	امانت مقاله از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۵۱	۲۱	۵۹	۴۵
۵	امانت نقشه از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۴۸	۲۱	۴۱	۴۵
۶	امانت کاتالوگ از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۴۱	۲۱	۸۱	۴۵
۷	امانت کاست از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۳۹	۲۱	۳۰	۴۵
۸	امانت عکس از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۴۹	۲۱	۳۳	۴۵
۹	امانت بریده جرید از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۳۴	۲۱	۲۷	۴۵
۱۰	امانت کتاب‌های بریل از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۲۸	۲۱	۲۴	۴۵
۱۱	امانت لوح فشرده از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۴۴	۲۱	۴۱	۴۵
۱۲	امانت گزارش از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۴۱	۲۱	۴۹	۴۵
۱۳	امانت دیسکت از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۳۲	۲۱	۳۰	۴۵
۱۴	امانت فیلم از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۱۸	۲۱	۲۹	۴۵
۱۵	امانت نشریه از سیستم امانت رایانه‌ای	۲۴	۳۴	۲۱	۴۰	۴۵
۱۶		۲۴	۱۹	۲۱	۲۸	۴۵

نام نرم‌افزار		مؤلفه‌ها و معیارها				ردیف
		پارس آذرخش		میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه		
مجموع	ثنا	مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی	
درصد	امتیاز	درصد	امتیاز	درصد	امتیاز	
		۱۰۰		۱۰۰		امانت اسلاید از سیستم امانت رایانه‌ای
۱۰۰	۴۵	۳۸	۲۱	۳۳	۲۴	امانت رساله از سیستم امانت رایانه‌ای
۱۰۰	۴۵	۸۸	۲۱	۱۰۱	۲۴	امکان تمدید مدرک
۱۰۰	۴۵	۸۷	۲۱	۸۰	۲۴	امکان رزرو مدرک
۹۷/۷۸	۴۴	۸۰	۲۱	۷۹	۲۳	امکان دیرکرد مدرک به صورت یادآوری، فهرست و غیره
۱۰۰	۴۵	۸۲	۲۱	۸۸	۲۴	امکان تهیه لیست اعضا با تاریخ معتبر
۱۰۰	۴۵	۸۲	۲۱	۸۵	۲۴	امکان تهیه لیست اعضا با تاریخ غیر معتبر
۱۰۰	۴۵	۹۱	۲۱	۹۰	۲۴	امکان تهیه کارکرد اعضا
۹۷/۷۸	۴۴	۸۹	۲۱	۸۷	۲۳	امکان تهیه کارکرد یک عضو
۱۰۰	۴۵	۸۳	۲۱	۱۰۵	۲۴	امکان صدور کارت عضویت
۱۰۰	۴۵	۸۵	۲۱	۹۵	۲۴	امکان تهیه کارکرد یک مدرک
۱۰۰	۴۵	۸۱	۲۱	۹۴	۲۴	امکان تهیه کارکرد مدارک
۱۰۰	۴۵	۸۰	۲۱	۹۲	۲۴	امکان تهیه لیست مدارک در امانت
۹۷/۷۸	۴۴	۷۳	۲۰	۹۱	۲۴	

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

مؤلفه‌ها و معیارها		نام نرم‌افزار				میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	ردیف
		پارس آذرخش		ثنا			
		مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی
		درصد	امتیاز	درصد	امتیاز	درصد	امتیاز
امکان تهیه نمودارهای کارکرد بخش امانت			۱۰۰	۹۵/۲۴			
۳۰	امکان صدور بارکد جهت عضو	۲۴	۱۰۰	۲۰	۷۹	۴۴	۹۷/۷۸
۳۱	امکان تهیه لیست تعداد امانات (برحسب دوره‌های زمانی معین)	۲۳	۹۳	۲۱	۸۰	۴۴	۹۷/۷۸
	میانگین کل	۲۳/۹۰	۲۰۹۶	۲۰/۹۴	۱۹۶۴	۴۴/۸۴	۹۹/۶۴
		۹۹/۶۰		۹۹/۶۹			

از داده‌های موجود در جدول ۵، چنین برمی‌آید که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه جهت امانت دادن منابع اطلاعاتی هم از سیستم بارکدخوان و هم از صفحه کلید (۱۰۰ درصد) استفاده می‌کردند و به میزان ۱۰۰ درصد منابع اطلاعاتی مانند کتاب، مقاله، نقشه، کاتالوگ، لوح فشرده، گزارش سیستم رایانه‌ای، رساله و دیسکت را از طریق سیستم رایانه‌ای به امانت می‌دهند و همچنین به میزان ۱۰۰ درصد از قابلیت‌ها و امکانات بخش امانت نرم‌افزار کتابخانه‌ای از قبیل تمدید و رزرو مدرک، امکان تهیه لیست اعضا با تاریخ معتبر و غیر معتبر، تهیه کارکرد اعضا، امکان صدور کارت عضویت، امکان تهیه لیست مدارک در امانت، استفاده می‌کنند. همچنین کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، به میزان ۹۷/۷۸ درصد از مؤلفه‌ها و امکانات دیگر بخش امانت از قبیل امکان دیرکرد مدرک به صورت یادآوری و فهرست، امکان تهیه کارکرد یک عضو، امکان تهیه نمودارهای کارکرد بخش امانت، امکان صدور بارکد جهت عضو و امکان تهیه لیست تعداد امانات (برحسب دوره‌های زمانی معین) استفاده می‌کنند. در مجموع میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از مؤلفه‌ها و معیارهای مربوط به قابلیت امانت، ۹۹/۶۴ درصد بوده است.

جدول ۶. میزان استفاده کتابداران از قابلیت‌های بخش سازمان‌دهی و ورود اطلاعات در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای

ردیف	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	مؤلفه‌ها و معیارها				نام نرم‌افزار	
		پارس آذرخش		تنا		مجموع فراوانی درصد	مجموع فراوانی درصد
		مجموع فراوانی درصد	مجموع امتیاز	مجموع امتیاز	مجموع امتیاز		
۱	امکان استفاده از پایگاه مستند مشاهیر در هنگام ورود اطلاعات	۲۳	۸۲	۲۱	۵۷	۴۴	۹۷/۷۸
۲	استفاده از پایگاه مستند موضوعی در هنگام ورود اطلاعات	۲۰	۷۲	۲۱	۶۵	۴۱	۹۱/۱۱
۳	استفاده از بانک واژگان در هنگام ورود اطلاعات	۲۳	۸۵	۲۰	۵۱	۴۳	۹۵/۵۶
۴	استفاده از نشانه مؤلف در هنگام ورود اطلاعات	۲۴	۹۱	۲۰	۵۷	۴۴	۹۷/۷۸
۵	امکان انتقال اطلاعات از لوح فشرده کتابخانه ملی ایران	۲۴	۸۵	۲۱	۸۱	۴۵	۱۰۰
۶	امکان انتقال اطلاعات از CD-Marc	۲۳	۷۵	۱۸	۶۷	۴۱	۹۱/۱۱
۷	امکان انتقال اطلاعات از وبسایت کتابخانه کنگره آمریکا	۲۴	۸۶	۲۱	۷۲	۴۵	۱۰۰
۸	امکان فراخوانی اطلاعات از فرمت کاوش	۲۳	۵۷	۱۸	۶۳	۴۱	۹۱/۱۱
۹	امکان فراخوانی اطلاعات از فرمت ایزو	۲۴	۸۱	۲۰	۷۱	۴۴	۹۷/۷۸
۱۰	امکان فراخوانی اطلاعات از فرمت کتابخانه کنگره	۲۳	۸۰	۲۰	۷۶	۴۳	۹۵/۵۶
۱۱	امکان ویرایش مدارک بر اساس شماره ثبت، عنوان و غیره	۲۴	۸۹	۲۰	۷۹	۴۴	۹۷/۷۸
۱۲	استفاده از سرویس ورود اطلاعات کتاب فارسی	۲۴	۸۸	۲۰	۸۳	۴۴	۹۷/۷۸
۱۳	استفاده از سرویس ورود اطلاعات کتاب لاتین	۲۳	۸۳	۲۰	۷۸	۴۳	۹۵/۵۶

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

ردیف	مؤلفه‌ها و معیارها	نام نرم‌افزار						
		پارس آذرخش		ثنا				
		مجموع	فراوانی	مجموع	فراوانی			
	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	درصد	امتیاز	درصد	امتیاز	مجموع	فراوانی	درصد
۱۴	استفاده از سرویس ورود اطلاعات مقاله فارسی	۲۴	۵۱	۲۰	۶۸	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۱۵	استفاده از سرویس ورود اطلاعات مقاله لاتین	۲۴	۵۰	۲۰	۶۷	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۱۶	استفاده از سرویس ورود اطلاعات کاتالوگ فارسی	۲۴	۵۰	۲۰	۳۲	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۱۷	استفاده از سرویس ورود اطلاعات کاتالوگ لاتین	۲۴	۵۶	۲۰	۲۸	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۱۸	استفاده از سرویس ورود اطلاعات لوح فشرده فارسی	۲۴	۴۹	۲۰	۳۵	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۱۹	استفاده از سرویس ورود اطلاعات لوح فشرده لاتین	۲۴	۴۸	۲۰	۳۵	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۲۰	استفاده از سرویس ورود اطلاعات نشریه فارسی	۲۴	۵۰	۲۰	۳۴	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۲۱	استفاده از سرویس ورود اطلاعات نشریه لاتین	۲۴	۴۲	۱۹	۳۳	۹۰/۴۸	۴۳	۹۵/۵۶
۲۲	استفاده از سرویس ورود اطلاعات کاست فارسی	۲۴	۳۵	۲۰	۳۱	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۲۳	استفاده از سرویس ورود اطلاعات کاست لاتین	۲۴	۳۶	۱۹	۲۶	۹۰/۴۸	۴۳	۹۵/۵۶
۲۴	استفاده از سرویس ورود اطلاعات بریده جراید فارسی	۲۴	۳۴	۲۰	۳۰	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
۲۵	استفاده از سرویس ورود اطلاعات بریده جراید لاتین	۲۴	۴۰	۲۰	۳۰	۹۵/۲۴	۴۴	۹۷/۷۸
	میانگین	۲۳/۶	۱۵۹۵	۱۸/۴۸	۱۳۴۹	۹۴/۸۶	۴۳/۵۲	۹۶/۷۱

همان‌طور که از جدول ۶، برمی‌آید کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه با میانگین کل ۹۷/۷۸ درصد از پایگاه مستند مشاهیر و نشانه مؤلف، بانک واژگان با میانگین ۹۵/۵۶ درصد و پایگاه مستند موضوعی با میانگین ۹۱/۱۱ درصد در هنگام ورود اطلاعات استفاده می‌کنند.

نتایج نشان می‌دهد که کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، برای فراخوانی اطلاعات بیشتر از فرمت ایزو (۹۷/۷۸ درصد) استفاده می‌کنند و با توجه به این که کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، در هنگام ورود اطلاعات هم از منابع فارسی و هم لاتین استفاده می‌کنند میانگین ۱۰۰ درصد «انتقال اطلاعات از وبسایت کتابخانه کنگره آمریکا» را به‌عنوان قابلیت دیگر انتقال اطلاعات مورد استفاده قرار می‌دهند و از طرف دیگر امکان فراخوانی اطلاعات از فرمت کتابخانه کنگره آمریکا و فرمت کاوش به ترتیب ۹۵/۵۶ درصد و ۹۱/۱۱ درصد بوده که کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، بیشتر از فرمت ایزو (۹۷/۷۸ درصد) استفاده کرده‌اند. همچنین کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، به میزان ۹۷/۷۸ درصد از قابلیت امکان ویرایش مدارک بر اساس شماره ثبت، عنوان و غیره جهت تصحیح اطلاعات در قسمت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موردبررسی، استفاده می‌کنند.

نتایج نشان می‌دهد که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، از سرویس ورود اطلاعات منابع اطلاعاتی اعم از کتاب فارسی، مقاله فارسی و لاتین، کاتالوگ فارسی و لاتین، لوح فشرده فارسی و لاتین، نشریه فارسی، کاست فارسی و بریده جراید فارسی و لاتین در قسمت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موردبررسی را با میانگین ۹۷/۷۸ درصد و سایر منابع اطلاعاتی (کتاب لاتین، نشریه لاتین و کاست لاتین) را با میانگین ۹۵/۵۶ درصد با توجه به نیازهای اطلاعاتی اعضای کتابخانه، استفاده می‌کنند و در مجموع کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، به میزان ۹۶/۷۱ درصد از امکانات قابلیت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موردبررسی، استفاده کرده‌اند.

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

جدول ۷. میزان استفاده کتابداران از قابلیت‌های خروجی و آماده‌سازی در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای

ردیف	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	پارس آذرخش		نام نرم‌افزار	
		مجموع	ثنا	مجموع	مجموع
		فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد
۱	امکان تهیه گزارش‌های آماری بر اساس اطلاعات کتابشناختی (عنوان، تاریخ، محل نشر و غیره)	۱۰۰	۲۴	۸۹	۴۵
۲	امکان تهیه گزارش‌های آماری از تعداد مواد کتابخانه‌ای	۱۰۰	۲۴	۹۲	۴۵
۳	فهرست‌های الفبایی از فیلدهای خاص (عناوین، پدیدآورندگان، موضوعات، شماره رده‌بندی)	۱۰۰	۲۴	۹۶	۴۵
۴	امکان تهیه فهرست برگه‌های مختلف (عنوان - موضوع - مولف)	۹۵/۸۳	۲۳	۸۵	۴۴
۵	امکان تهیه برجسب عطف کتاب	۱۰۰	۲۴	۹۸	۴۵
۶	امکان تهیه برجسب جیب کتاب	۱۰۰	۲۴	۹۳	۴۵
۷	امکان تهیه تازه‌های کتابخانه	۹۵/۸۳	۲۳	۸۴	۴۴
۸	امکان تهیه بارکد	۱۰۰	۲۴	۱۰۰	۴۵
۹	امکان تهیه دفتر ثبت	۱۰۰	۲۴	۸۸	۴۵
۱۰	امکان تهیه کتابشناسی	۱۰۰	۲۴	۷۶	۴۴
۱۱	امکان تغییر فونت چاپ برای برخی فیلدها (پررنگ، زیرخط دار)	۱۰۰	۲۴	۷۵	۴۵
۱۲	امکان نمایش پیش از چاپ	۱۰۰	۲۴	۹۱	۴۵

ردیف	مؤلفه‌ها و معیارها		نام نرم‌افزار		
	میزان استفاده مؤلفه‌های مورد مطالعه	پارس آذرخش		ثنا	
		مجموع	امتیاز	مجموع	امتیاز
۱۳	دارا بودن پیغام‌های مناسب در حین عملیات چاپ	۲۴	۸۲	۲۱	۷۷
		۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
	میانگین	۲۳/۸۵	۱۱۴۹	۲۰/۹۲	۱۰۸۰
		۹۹/۳۶	۹۹/۶۳	۹۹/۴۹	۴۴/۷۷

نتایج جدول ۷، نشان می‌دهد که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه به میزان ۱۰۰ درصد از قابلیت‌های امکان تهیه گزارش‌های آماری بر اساس اطلاعات کتابشناختی (عنوان، تاریخ، محل نشر و غیره)، امکان تهیه گزارش‌های آماری از تعداد مواد کتابخانه‌ای، فهرست‌های الفبایی از فیلدهای خاص (عناوین، پدیدآورندگان، موضوعات، شماره رده‌بندی)، امکان تهیه برچسب عطف کتاب، امکان تهیه برچسب جیب کتاب، امکان تهیه بارکد، امکان تهیه دفتر ثبت، امکان تغییر فونت چاپ برای برخی فیلدها (پررنگ، زیرخط دار)، امکان نمایش پیش از چاپ و دارا بودن پیغام‌های مناسب در حین عملیات چاپ در بخش خروجی و آماده‌سازی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد بررسی، استفاده کرده‌اند. همچنین کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، به میزان ۹۷/۷۸ درصد از مؤلفه‌های امکان تهیه فهرست برگه‌های مختلف (عنوان-موضوع-مؤلف)، تهیه تازه‌های کتابخانه و تهیه کتابشناسی بخش خروجی و آماده‌سازی استفاده کرده‌اند. در مجموع کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، از امکانات بخش خروجی و آماده‌سازی به میزان ۹۹/۴۹ درصد استفاده کرده‌اند که از این میزان ۹۹/۳۶ درصد (مجموع امتیازات ۱۱۴۹) کتابدارانی که از نرم‌افزار پارس آذرخش استفاده کرده‌اند و ۹۹/۶۳ درصد (مجموع امتیازات ۱۰۸۰) کتابدارانی که از نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا استفاده کرده‌اند که مجموع امتیازات نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش بیشتر است.

با توجه به میانگین کل به دست آمده از شش قابلیت نرم‌افزار کتابخانه‌ای (مدیریت، شبکه، جستجو، امانت، سازمان‌دهی و ورود اطلاعات و خروجی و آماده‌سازی) در نرم‌افزارهای

کتابخانه‌های موردبررسی، از امکانات و قابلیت امانت (۹۹/۶۴ درصد)، خروجی و آماده‌سازی (۹۹/۴۹ درصد)، سازمان‌دهی و ورود اطلاعات (۹۶/۷۱ درصد)، شبکه (۹۶/۶۷ درصد) و جستجو (۹۵/۸۴ درصد) استفاده گردیده است که به ترتیب قابلیت امانت (۹۹/۶۴ درصد) و خروجی و آماده‌سازی (۹۹/۴۹ درصد) بیشترین استفاده و جستجو (۹۵/۸۴ درصد) کمترین استفاده به عمل آمده است. از آزمون تی دو نمونه‌ای مستقل جهت مقایسه تفاوت میان دو نمونه مستقل مانند تفاوت بین دو گروه‌های جنسیتی زن و مرد و میزان استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موردبررسی، آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه (آنوا) جهت مقایسه تفاوت میانگین‌های چند گروه مختلف مانند تفاوت سابقه کاری، مقطع تحصیلی و سن. با استفاده از آزمون تی مستقل و آنوا، یافته‌ها نشان داد که در قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش (به جز متغیر سن) بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی کتابداران و قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای موردبررسی، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵. از نظر میزان استفاده آنان از قابلیت‌های نرم‌افزاری موردبررسی وجود ندارد.

با استفاده از آزمون تی مستقل و آنوا نتایج نشان داد که در قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا (به جز متغیر سابقه) بین متغیرهای جمعیت‌شناختی کتابداران و میزان استفاده آنان از قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای موردبررسی، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵. از نظر میزان استفاده آنان از قابلیت‌های نرم‌افزاری موردبررسی وجود ندارد.

نتایج نشان داد که در جامعه موردبررسی، کتابدارانی که از نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش استفاده می‌کنند بین متغیر جنسیت، سابقه کار، رشته و مقطع تحصیلی کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵. از نظر میزان استفاده آنان از قابلیت‌های نرم‌افزاری موردبررسی در این پژوهش وجود ندارد ولی از نظر میزان استفاده آنان از قابلیت‌های نرم‌افزاری موردبررسی، بین متغیر سن و قابلیت امانت تفاوت معناداری وجود دارد که نتایج آن در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه متغیر سن و قابلیت نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش (امانت)

سطح معناداری	مقدار F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	شاخص‌های آماری منابع تغییرات
۰/۰۱۸	۵/۱۰۴	۲۲۶۶/۴۱۷	۲	۴۵۳۲/۸۳۵	بین‌گروهی
		۴۴۴/۰۰۷	۱۸	۷۹۹۲/۱۱۸	درون‌گروهی
			۲۰	۱۲۵۲۴/۹۵۳	کل

از داده‌های موجود در جدول ۸ چنین برمی‌آید که سطح معناداری ($Sig=0/018$) به مراتب فراتر از مقدار آلفای تصمیم‌گیری ($a=0/05$) بوده و مقدار $df=2$ است. با توجه به نتیجه آزمون تحلیل واریانس، بین متغیر سن و قابلیت نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۹. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه متغیر سابقه کار و قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا (امانت و سازمان‌دهی و ورود اطلاعات)

سطح معناداری	مقدار F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	شاخص‌های آماری منابع تغییرات
.۰۰۰	۱۸/۵۴۱	۸۹۳۵/۳۶۰	۵	۴۴۶۷۶/۸۰۰	بین‌گروهی
		۴۸۱/۹۲۹	۱۴	۶۷۴۷/۰۰۰	درون‌گروهی
			۱۹	۵۱۴۲۳/۸۰۰	کل
.۰۰۴	۹/۱۰۵	۳۳۸۱/۶۲۶	۵	۱۶۹۰۸/۱۲۹	بین‌گروهی
		۳۷۱/۴۱۳	۸	۲۹۷۱/۳۰۰	درون‌گروهی
			۱۳	۱۹۸۷۹/۴۲۹	کل

نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که سطح معناداری به ترتیب در قابلیت امانت ($Sig=0/000$) و قابلیت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات ($Sig=0/004$) به مراتب فراتر از مقدار آلفای تصمیم‌گیری ($a=0/05$) بوده و به ترتیب درجه آزادی هر دو $df=5$ است. با توجه به نتیجه آزمون تحلیل واریانس، بین متغیر سابقه کار و قابلیت‌های امانت و سازمان‌دهی و ورود اطلاعات در نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا تفاوت معناداری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجا که پژوهش حاضر در نظر دارد تا میزان به‌کارگیری قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد استفاده را مشخص کند، لذا انتظار می‌رود تا نتایج پژوهش تا حدودی مشخص‌کننده نقاط ضعف و قوت عوامل متعدد کتابخانه‌های دانشگاهی مورد بررسی در استفاده بهینه از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد استفاده باشد؛ بنابراین کتابخانه‌های مورد پژوهش می‌توانند با توجه به دستاوردها و نتایج به‌دست آمده از نقاط ضعف و قوت خود اطلاع حاصل کرده تا بتوانند از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای مورد استفاده خود بهره‌برداری بیشتری کنند. نتایج حاصل از پژوهش حاضر علاوه بر اینکه باعث می‌شود تا ارزیابی درستی از میزان استفاده کتابخانه‌های دانشگاهی مورد نظر در خصوص به‌کارگیری قابلیت‌های نرم‌افزارهای مورد استفاده را داشته باشیم و همچنین میزان استفاده از امکانات نرم‌افزارها به تفکیک بخش‌های مختلف مانند مدیریت کتابخانه، شبکه، خروجی‌ها، جستجو، امانت و سازمان‌دهی و ورود اطلاعات را بیان نماییم. بر این اساس، می‌تواند اطلاعات مهمی را در اختیار تولیدکنندگان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در زمینه محدودیت‌ها و کاستی‌های احتمالی نرم‌افزارها از نظر کتابداران و کاربران واقعی نرم‌افزارها ارائه دهد تا در جهت رفع مشکلات احتمالی و بهسازی محصولات خویش گامی بهتر برداشته و برای نسخه‌های جدید نرم‌افزارها اقدامات لازم انجام گردد (داودزاده سالستانی، ۱۳۸۲).

یافته‌ها نشان می‌دهد در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش با فراوانی ۷ (۵۳/۸۵ درصد) و نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا (۴۶/۱۵ درصد) بیشترین میزان استفاده برخوردار بودند.

یافته‌های پژوهش نشان داد نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش با ۷۰۰۱ امتیاز و نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا با ۶۳۹۰ امتیاز از بین مؤلفه‌ها و معیارهای ارزیابی مورد بررسی، به ترتیب رتبه‌های اول و دوم را کسب کرده‌اند؛ بنابراین، نرم‌افزار پارس آذرخش بیشترین امتیاز از معیارها و مؤلفه‌های مورد ارزیابی را کسب کرده است. بر اساس نتایج حاصل از پژوهش حاضر به‌ویژه در رابطه با دو نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا و پارس آذرخش و مقایسه آن با نتایج

پژوهش‌های پیشین می‌توان نتیجه گرفت که یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج یافته‌های مربوط به پژوهش‌های لطفی نوائی (۱۳۷۸)؛ موسوی چلک (۱۳۷۹)؛ مرادی (۱۳۸۶)؛ اصنافی (۱۳۸۷)؛ ملک محمدی و حاجی‌زین‌العابدینی، (۱۳۹۷) همخوانی دارد و در این پژوهش، نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش از وضعیت بهتری برخوردار بوده است ولی با یافته‌های پژوهش داود زاده سالستانی (۱۳۸۲) که در پژوهش خود به این نتیجه رسید که بیشتر کتابخانه‌های موردبررسی از نرم‌افزار سیمرغ استفاده کردند و نوروژی و نعمتی (۱۳۸۹) همخوانی ندارد.

از آنجایی که تحت شبکه بودن قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای از قبیل جستجو، امانت، سازمان‌دهی و آماده‌سازی و خروجی باعث می‌شود که به‌طور هم‌زمان چند کاربر (کتابداران و مراجعه‌کنندگان) بتوانند از آن قابلیت‌ها استفاده کنند، نتایج نشان می‌دهد نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، تحت شبکه بوده و کتابداران در کتابخانه‌های موردبررسی، تمامی قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای را تحت شبکه (۹۶/۶۷ درصد) انجام می‌دهند و این یافته با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) که نشان داد تمامی کتابخانه‌های استفاده‌کننده از نرم‌افزار (اعم از سیمرغ، پارس آذرخش تحت ویندوز و جامع پارس آذرخش) بیش از ۶۰ درصد از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزاری استفاده کرده‌اند و همچنین یافته‌های پژوهش اولیائی نژاد (۱۳۹۱) که نشان داد بیشتر کتابداران کتابخانه‌های عمومی مشهد (۸۰ درصد) این عملیات را تحت شبکه انجام می‌دهند، از وضعیت بهتری برخوردار بوده است و با یافته‌های پژوهش شفی‌کو و محمود (۲۰۰۷)؛ صدیق و محمود (۲۰۱۵) همخوانی ندارد.

قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در جستجو و بازیابی اطلاعات به عبارتی کاربرپسندی نرم‌افزار یکی از مهم‌ترین عواملی است که موجب رضایت کاربران از نرم‌افزار موردنظر به‌ویژه فهرست رایانه‌ای می‌شود. نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای توسط فهرست رایانه‌ای تعداد نقاط بازیابی قابل توجهی را در دسترس کاربران می‌گذارد؛ بنابراین، کاربر می‌تواند با داشتن کمترین اطلاعات، به جستجو و بازیابی اثر یا آثار موردنظر خود پردازد (فتاحی،

۱۳۷۳)؛ بنابراین، برای بررسی میزان استفاده از امکانات بخش جستجو، ۱۶ مؤلفه و معیار مورد توجه قرار گرفت.

یافته‌ها نشان می‌دهد کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه در مجموع (۹۵/۸۴ درصد) از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزار کتابخانه‌ای خود در بخش «قابلیت جستجو» استفاده می‌کنند که با داشتن اطلاعات در مورد یکی از فیله‌های کتابشناختی به راحتی می‌توانند به جستجو در فیله‌های مورد نظر پرداخته و اطلاعات خود را بازیابی کنند. از جنبه «میزان استفاده» با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی، ۱۳۸۲؛ نوروزی و نعمتی، ۱۳۸۹ همخوانی داشته است ولی با یافته‌های پژوهش طهماسبی لیمونی و همکاران (۱۳۹۶) که نشان دادند میزان قابلیت جستجو در انواع فیله‌ها کمتر از سطح متوسط بوده و همچنین با یافته‌های پژوهش نوشین فرد و احمدی (۱۳۹۱) که نشان دادند که اکثریت مراجعان به پرسش‌های مربوط به ارزیابی مؤلفه‌های جستجو و بازیابی پاسخ نداده‌اند که می‌تواند نمایانگر عدم استفاده و یا عدم آشنایی آن‌ها با این امکانات باشد همخوانی ندارد و میزان امتیازات کسب‌شده نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش (۱۴۱۵ امتیاز و ۹۷/۴۰ درصد) از نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا (۱۱۸۷ امتیاز و ۹۳/۴۵ درصد) بیشتر است.

نتایج نشان می‌دهد کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، به میزان ۹۹/۶۴ درصد از امکانات و قابلیت‌های نرم‌افزاری بخش امانت استفاده کرده و جهت امانت دادن منابع اطلاعاتی هم از صفحه کلید و هم بارکد خوان استفاده می‌کردند و از منابع اطلاعاتی مورد بررسی در قسمت امانت بیشتر به میزان ۱۰۰ درصد مورد استفاده قرار گرفته است و همچنین کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، به میزان ۹۷/۷۸ درصد از مؤلفه‌ها و امکانات دیگر بخش امانت از قبیل امکان دیرکرد مدرک به صورت یادآوری و فهرست، امکان تهیه کارکرد یک عضو، امکان تهیه نمودارهای کارکرد بخش امانت، امکان صدور بارکد جهت عضو و امکان تهیه لیست تعداد امانات (برحسب دوره‌های زمانی معین) استفاده می‌کنند. در مجموع میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از مؤلفه‌ها و معیارهای مربوط به قابلیت امانت، ۹۹/۶۴ درصد بوده است. این یافته نسبت به یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) از وضعیت بهتری برخوردار بوده است زیرا وی در

پژوهش خود به نتیجه رسید که کتابخانه‌های مورد پژوهش کمتر از ۵۰ درصد (۳۷/۸ درصد) قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش امانت را به کار گرفته‌اند و همسو با یافته‌های پژوهش اولیایی نژاد (۱۳۹۱) است. در پژوهش اولیایی نژاد (۱۳۹۱) فقط کتاب در قسمت امانت مورد بررسی قرار گرفته بود؛ زیرا در قابلیت نرم‌افزار کتابخانه‌ای مربوط به بخش امانت، برای سایر منابع اطلاعاتی طراحی نشده بود ولی در پژوهش حاضر افزون بر کتاب، سایر منابع اطلاعاتی هم مورد بررسی قرار گرفتند. از طرف دیگر، با توجه به توسعه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای که در حال حاضر شاهد نسخه تحت وب نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران هستیم، نقص‌های مربوط به بخش امانت نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش در پژوهش قاضی‌زاده (۱۳۸۸)، مانند رزرو، تسویه حساب، زمان امانت، جریمه دیرکرد و اخطار دیرکرد رفع گردیده و گزینه‌های پیشنهادی در بخش امانت نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش، مانند سیاهه تأخیری‌ها، سیاهه قفسه خوانی، تاریخ برگشت منابع، برنامه زمان امانت و منابع رزروی جهت استفاده بیشتر از قابلیت‌ها و امکانات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش امانت، طراحی شده است به طوری که علاوه بر نرم‌افزار آذرخش، در نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا، این چنین مشکلی وجود ندارد.

نتایج نشان می‌دهد که میانگین کل میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از امکانات و قابلیت‌های بخش مدیریت نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، ۹۷/۴۱ درصد بوده است. در مجموع می‌توان عنوان کرد که کتابداران دانشگاهی شهر کرمانشاه به میزان ۹۷/۴۱ درصد از قابلیت‌ها و امکانات بخش مدیریت نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای را استفاده کرده‌اند که نسبت به یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) (۵۷/۸ درصد)؛ اولیایی نژاد (۱۳۹۱)؛ کوکی و همکاران (۱۳۹۱)؛ اسماعیل و زینب (۲۰۱۱) (میزان استفاده آن کمتر از ۵۷/۸ درصد بوده) برابری نمی‌کند و در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد، همسو و همخوانی ندارد.

نتایج نشان می‌دهد که میانگین کل میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه از امکانات و قابلیت‌های بخش سازمان‌دهی و ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، ۹۶/۷۱ درصد بوده است. اگر بررسی و مقایسه از لحاظ درصد و فراوانی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای باشد، این یافته با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) که

نشان داد کتابخانه‌هایی که از نرم‌افزار پارس آذرخش استفاده کرده‌اند کمتر از ۵۰ درصد قابلیت‌های موردنظر را به کار گرفته‌اند، همخوانی ندارد ولی اگر از لحاظ مجموع امتیازات کسب‌شده در حوزه سازمان‌دهی و ورود اطلاعات در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موردبررسی باشد که این یافته با یافته‌های پژوهش هوشیار یزدیان (۱۳۷۶)؛ موسوی چلک، (۱۳۷۹) همخوانی دارد و میانگین کل، میزان استفاده پژوهش از قابلیت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات ۹۶/۷۱ درصد و نسبت به یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) (۵/۵۶ درصد)؛ اولیایی نژاد (۱۳۹۱) (۷/۶۴ درصد) در وضعیت بهتری قرار دارد.

نتایج نشان می‌دهد که کتابداران کتابخانه‌های موردبررسی، از امکانات و قابلیت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات، سایت کتابخانه کنگره به میزان ۱۰۰ درصد استفاده کرده‌اند و این نشان‌دهنده میزان توانایی استفاده آنان از امکانات و قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موردبررسی است که از لحاظ مجموع امتیازات کسب‌شده نرم‌افزاری، این یافته با یافته‌های پژوهش موسوی چلک (۱۳۷۹) که نشان داد مجموع امتیازات کسب‌شده نرم‌افزار پارس آذرخش نسبت به دو نرم‌افزار دیگر از وضعیت بهتری برخوردار بود، همخوانی دارد ولی از لحاظ میزان استفاده کتابداران از پایگاه مذکور، با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) همخوانی دارد و با یافته‌های پژوهش اولیایی نژاد (۱۳۹۱) که نشان داد کتابداران از قابلیت‌های انتقال اطلاعات از وب‌سایت کتابخانه کنگره هرگز استفاده نکرده‌اند، همخوانی ندارد.

نتایج نشان می‌دهد که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، با میانگین ۹۵/۵۶ درصد از پایگاه مستند موضوعی، بانک واژگان، نشانه مؤلف و پایگاه مستند مشاهیر در هنگام ورود اطلاعات استفاده می‌کنند که این یافته با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲)؛ اولیایی نژاد (۱۳۹۱) همخوانی دارد و در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد ولی با یافته‌های پژوهش حاجی زین‌العابدینی و همکاران (۱۳۷۹) که نشان دادند که در سرعنوان‌های موضوعی فارسی، مستند مشاهیر و مؤلفان فارسی، امکانی برای صدور ISO وجود ندارد و نمی‌توان اطلاعات آن را به نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای انتقال داد، همخوانی ندارد.

نتایج نشان می‌دهد که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، از سرویس ورود اطلاعات منابع اطلاعاتی اعم از کتاب فارسی، مقاله فارسی و لاتین، کاتالوگ فارسی و لاتین،

لوح فشرده فارسی و لاتین، نشریه فارسی، کاست فارسی و بریده جراید فارسی و لاتین در قسمت سازمان‌دهی و ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد بررسی را با میانگین ۹۷/۷۸ درصد و سایر منابع اطلاعاتی (کتاب لاتین، نشریه لاتین و کاست لاتین) را با میانگین ۹۵/۵۶ درصد با توجه به نیازهای اطلاعاتی اعضای کتابخانه، استفاده می‌کنند، این یافته با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲)؛ مرادی (۱۳۸۶) به جزء لوح فشرده (۳۶/۳ درصد) همخوانی دارد ولی با یافته‌های پژوهش اولیایی نژاد (۱۳۹۱) نشان داد که اکثر منابع کتابخانه‌های مورد بررسی را منابع چاپی و آن‌هم کتب فارسی تشکیل می‌دهد و استفاده از منابع لاتین اندک هست و به سایر منابع اطلاعاتی اشاره‌ای نکرده است، همخوانی ندارد.

در مجموع کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، از امکانات بخش خروجی و آماده‌سازی به میزان ۹۹/۴۹ درصد استفاده کرده‌اند که این یافته با یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲) نشان داد که فقط کتابخانه‌هایی که از نرم‌افزار سیمرغ استفاده کرده‌اند بیش از ۵۰ درصد قابلیت‌های مربوط به خروجی‌ها و آماده‌سازی را به کار گرفته‌اند همخوانی ندارد و در مجموع میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، از قابلیت‌ها و امکانات بخش خروجی و آماده‌سازی ۹۹/۴۹ درصد بوده که نسبت به میزان استفاده پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲)، ۴۶/۷ درصد؛ اولیایی نژاد (۱۳۹۱) ۷۵/۲۰ درصد، در وضعیت بسیار مطلوبی قرار دارد.

نتایج نشان می‌دهد که میانگین کل میزان استفاده کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، از امکانات و قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، ۹۷/۶۳ درصد بوده که به ترتیب قابلیت امانت (۹۹/۶۴ درصد) و خروجی و آماده‌سازی (۹۹/۴۹ درصد) بیشترین میزان استفاده و قابلیت جستجو (۹۵/۸۴ درصد) کمترین میزان استفاده را داشته‌اند که این یافته نسبت به یافته‌های پژوهش داودزاده سالستانی (۱۳۸۲)؛ کوکی و همکاران (۱۳۹۱)؛ اولیایی نژاد (۱۳۹۱) در وضعیت مطلوب و بهتری قرار دارد ولی با نتایج پژوهش حبیبی، حاجی زین‌العابدینی (۱۳۹۷) که نشان داد اگرچه کتابداران از فلسفه کلی طراحی این نرم‌افزارها استقبال کرده‌اند اما نتایج استفاده از قابلیت‌های این سامانه‌ها رضایت‌بخش نبوده است، همخوانی ندارد.

در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد بررسی، متغیرهای جنسیت، نرم‌افزار، رشته و مقطع تحصیلی تأثیری در میزان استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای ندارد. این یافته‌ها از نظر جنسیت با یافته‌های پژوهش کوكبی و همكاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد ولی با یافته‌های پژوهش كیم (۲۰۱۰) که به این نتیجه رسید که بین کاربران زن و مرد در استفاده از نرم‌افزار تفاوت معناداری وجود دارد، همخوانی ندارد و همچنین از نظر رشته تحصیلی با یافته‌های پژوهش کوكبی و همكاران (۱۳۹۱) همخوانی ندارد که نشان دادند که رشته تحصیلی تأثیری بر میزان استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای دارد.

در نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش، تفاوت معناداری بین متغیر سن و قابلیت امانت وجود دارد که این یافته با یافته پژوهش ملك محمدی و حاجی زین‌العابدینی (۱۳۹۷) همخوانی دارد. همچنین در نرم‌افزار کتابخانه‌ای ثنا تفاوت معناداری بین متغیر سابقه کار با قابلیت‌های امانت و سازمان‌دهی و ورود اطلاعات وجود دارد. این یافته با یافته‌های پژوهش کوكبی و همكاران (۱۳۹۱)؛ اولیایی نژاد (۱۳۹۱) که سابقه کار تأثیری بر میزان استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای ندارد، همخوانی ندارد.

در ادامه پیشنهاد می‌شود که:

۱- با توجه به نتایج پژوهش، کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در بخش امانت، خروجی و آماده‌سازی بیشترین استفاده و در بخش جستجو کمترین استفاده را به عمل آورده‌اند. کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر کرمانشاه، توانایی خوبی در استفاده از قابلیت‌های امانت، مدیریت، شبکه، سازمان‌دهی، ورود اطلاعات، خروجی و آماده‌سازی دارند ولی در بخش جستجو، عملکرد آن‌ها مطلوب نیست؛ بنابراین لازم است آموزش و آگاهی لازم در مورد قابلیت‌های این قسمت، به کتابداران ارائه شده و طراحان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای نیز با توجه به نیازهای کتابداران به‌عنوان کاربران نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، این بخش را مورد بازنگری قرار دهند.

۲- با توجه به نتایج و پیشنهادها پژوهش (نوروزی و نعمتی، ۱۳۸۹؛ نوشین فرد و احمدی، ۱۳۹۱؛ و طهماسبی لیمونی، امامی و قیاسی، ۱۳۹۶) افزایش سطح آگاهی کتابداران کتابخانه‌های مورد بررسی، در زمینه امکانات و قابلیت‌های جستجو در نرم‌افزارهای

کتابخانه‌ای از طریق برگزاری کلاس‌ها یا کارگاه‌های آموزشی و مطالعه مستقل به منظور افزایش سطح انتظارات و توقعات آن‌ها از شرکت‌های نرم‌افزاری.

برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود:

۱- از آنجا که جستجو و بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی یکی از عوامل اساسی در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای به حساب می‌آید. از طرفی عملکرد نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موجود فارسی با همه محاسن و توانمندی‌هایی که دارند، بی‌نیاز از ارزیابی در همه زمینه‌های خاص آن نخواهد بود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های گسترده‌ای در حوزه بازیابی اطلاعات و ارزیابی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای انجام گیرد که نتایج حاصل از این نوع پژوهش‌ها، می‌تواند در استفاده و بهبود نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مؤثر واقع شود.

۲- با توجه به اینکه این پژوهش فقط به بررسی موضوع در کتابخانه‌های دانشگاهی پرداخته است، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در سایر کتابخانه‌ها مانند کتابخانه‌های عمومی، تخصصی، آموزشگاهی و غیره انجام گیرد.

۳- پیشنهاد می‌شود انجام پژوهشی برای بررسی میزان مطابقت نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای کشورهای خارجی با معیارهای ارائه شده و مقایسه نتایج حاصله با نتایج پژوهش حاضر.

۴- انجام پژوهش‌های مشابهی در سال‌های آتی بر روی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای ایران و مقایسه آن با نتایج پژوهش حاضر.

منابع

- اولیائی نژاد، کبری. (۱۳۹۱). بررسی وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، شهر مشهد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه الزهراء (س)، تهران.
- اصنافی، امیررضا. (۱۳۸۷). قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای فارسی در مورد منابع آرشیوی، از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها. فصلنامه گنجینه اسناد، ۱۸(۱)، ۹۱-۱۰۵.
- حاجی زین‌العابدینی، محسن، پازوکی، فاطمه و داودزاده سالستانی، سیروس. (۱۳۹۰). نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران. تهران: کتابدار.

تحلیل وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای...

حاجی زین‌العابدینی، محسن و همکاران. (۱۳۷۹). تحلیل و ارزیابی پایگاه اطلاعاتی کتابشناسی ملی ایران، فهرست‌های رایانه‌ای: کاربرد و توسعه: مجموعه مقالات همایش کاربرد و توسعه فهرست‌های رایانه‌ای، (۲۷ و ۲۸ آبان ۱۳۷۸) به کوشش رحمت‌الله فتاحی. - مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد؛ مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی، ص ۲۷۱-۲۸۲.

حبیبی، سحر، حاجی زین‌العابدینی، محسن، اصنافی، امیررضا و عمرانی، ابراهیم. (۱۳۹۷). مطالعه وضعیت عملکرد درون‌سازمانی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۱(۴)، ۶۷-۹۰.

داودزاده سالستانی، سیروس. (۱۳۸۲). بررسی وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.

علیپورحافظی، مهدی. (۱۳۹۱). یکپارچه‌سازی محتوا و خدمات در سیستم‌های نرم‌افزاری کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران: گامی مهم در استفاده‌ی اقتصادی از دانش موجود. مدیریت اطلاعات سلامت، ۹(۴)، ۵۹۴-۶۰۱.

غانی، امیر. (۱۳۷۲). سنجش و ارزیابی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای با تأکید بر نرم‌افزارهای موجود در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال. فتاحی، رحمت‌الله. (۱۳۷۳). فهرست کامپیوتری و تفاوت‌های آن با برگه‌دان. فصلنامه کتاب، ۵(۲ و ۱)، ۱۴-۳۵.

فتاحی، رحمت‌الله و رداد، ایرج. (۱۳۸۲). نظام‌های رایانه‌ای یکپارچه کتابخانه: قابلیت‌ها، ویژگی‌ها و معیارهای ارزیابی برای کتابداران و طراحان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

قاضی‌زاده، حمید. (۱۳۸۸). معیار توانمندی نرم‌افزار کتابخانه‌ای برای پوشش دادن نیازهای بخش امانت با تأکید بر مدیریت اطلاعات. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۲(۱)، ۹۹-۱۱۸.

کوکبی، مرتضی، عصاره، فریده، عظیمی، محمدحسن و هاشمی، ماجد. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر آگاهی و استفاده کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم

- پزشکی جندی‌شاپور اهواز از قابلیت‌های نرم‌افزار جامع کتابخانه‌ای پارس آذرخش. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۱۹(۱۰)، ۶۱-۷۸.
- لطفی نوائی، فرامرز. (۱۳۷۸). *بررسی وضعیت استفاده از نرم‌افزار کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران.
- مرادی، فرشاد. (۱۳۸۶). *بررسی وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، تهران.
- ملک محمدی، سعید و حاجی زین‌العابدینی، محسن. (۱۳۹۷). *بررسی وضعیت استفاده کتابداران از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های تخصصی شهر اهواز*. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۴(۲)، ۷۷-۱۰۹.
- موسوی چلک، افشین. (۱۳۷۹). *بررسی تطبیقی کارآیی نرم‌افزارهای نوسا، کاوش و پارس آذرخش از دیدگاه فهرست‌نویسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی تهران شمال، تهران.
- نوشین‌فرد، فاطمه، احمدی، اطهره. (۱۳۹۱). *بررسی و ارزیابی رسا، نرم‌افزار جامع کتابخانه، مرکز اسناد و آرشیو در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه کاربران*. *نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*، ۲(۱)، ۱۳-۲۶.

References

- Kim, Y. M. (2010). Gender role and the use of university library website resources: A social cognitive theory perspective. *Journal of Information Science*, 36(5), 603-617.
- Ismail, R. & Zainab, A.N. (2011). Information systems security in special and public libraries: an assessment of status. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 16(2), 45- 62.
- Siddique, N., & Mahmood, Kh. (2015). Status of Library Software in Higher Education Institutions of Pakistan. *International Information & Library Review*, 47(3-4), 59-65.
- Shafique, F., & Mahmood, Kh. (2007). Librarians' opinions about library software: a survey of libraries in Lahore. *The Electronic Library*, 25(6), 766-777.